

NÉHÁNY ÉV PETŐFI ÉLETÉBŐL

ÍRTA

SZEBERÉNYI LAJOS

A tiszta jövedelem fele a föllállítandó Petőfi-szoborra van szánva.

SZEGED.

BUKGER ZSIGMOND TULAJDONA.

1861.

Bevezetésül.

Azon adatok után, melyeket a Vasárnapi újság 1860-diki utolsó s folyó évi első számai Petőfi halálára vonatkozólag hoztak, nem lehet többé kétség, hogy a nagy költő örökre eltűnt közülünk. A nevezett lap szerkesztője fáradhatatlan volt ez adatok gyűjtésében, rendezésében s összehasonlításában. És mégis, míg ezért a nemzet hálájára tette magát érdemessé, nem tudom, nincs-e az ünnepezt költőnek számtalan tisztelője, kire a kutatás eredménye fájdalmas benyomást okozott. E sorok írója is álszégyen nélkül bevallja, hogy rá az eredmény, mely egy kedves reményét, azon reményt tépte szét, miszerint Petőfi még él, s bírni fogjuk őt, nem volt kellemes, úgy vagyunk ezzel, mint valamely kedves álommal, mely tündérképeket tüntet föl lelkünk előtt, legédesebb élvezet mámorában ringatván bennünket, s ekkor rá a keserű ébredés pillanata következik. Vagy nem kín-e a rabra nézve az ébredés, midőn az álom szárnyain börtöne szűk falain tütemelkedett? Nem kellemetlenül lepi-e meg a való a száműzöttet, ki álmában hazája kedves tájékait látta, hol minden bérc, minden völgy, mint régi ismerőst üdvözölte? Nem fáj-e az ébredés annak, ki szeretett nejét, gyermekeit a kérlelketlen halál által elveszvén, szenderében elhúnyt kedves övéitől érezte magát körülzibongva?

Többször fordultak meg e gondolatok elmémben, míg végre is azzal nyugtattam meg magamat, hogy Pákh Albertnek nem is az főérdeme, miszerint a P. halálára vonatkozó tudósítások által kimúlását kétségtelessé tette; de leginkább az, hogy e kimúlásnak, melyet eddig titokszerű homály fedezett, több részleteit földerítette.

Petőfit tehát nem bírjuk többé!

De nem kötelességünk-e egyfelől arról gondoskodni, hogy a haza nagy dalnokát hozzá méltó emlék jelölje? másfelől pedig, hogy ha halálának körülményei már némileg föl vannak derítve, viszontagságokban gazdag élete részleteit is megismertessük mind kortársainkkal, mind az utókorral?

E lapoknak is e kettő van célú kiűzve. A gyűjtesek elkezdettek a Petőfi-szoborra. E füzet szerzője és kiadója is hozzá akar ez alap növeléséhez járulni csekély áldozatával, midőn e mű tiszta jövedelmének felét a nevezett célra szentelik. Más részről pedig néhány adatot akarok nyújtani Petőfi életirójának, különösen ifjú korára vonatkozót.

E célból újra közlöm kevés változtatással e füzet első részében azokat, melyek Petőfi Selmecen létéről néhány év előtt egyik szépirodalmi lapunkban nagyobb részben már közre voltak bocsátva. A második rész Petőfinek néhány hozzám intézett levelét tartalmazza, melyek ifjúkori viszontagságainak tanúi. Fájdalom, többi levelei, különösen azok, melyeket mint katona közlegény irt hozzám, részint az 1849-diki mozgalmas költőzködések, részint az ezek után nálam bekövetkezett kutatás alkalmával, midőn minden könyveim és irományaim szobám közepére széthányattak, míg magam fogságra hurcoltatván, azokat rendbe nem szed-

hettem, elvesztek. Már csak azért is kívánatos P. elszórt iratainak ily gyűjtése, mert máshol is jöhetnek elő oly körülmények, midőn azok akaratlanul elhányatnak. Es nem kedves-e minden fűszál a szeretett halott sírjáról? Fűzzük össze tehát a P. leikéből szakadt virágokat koszorúvá, mielőtt azokat a kegyetlen sors keze széttépné.

Végre közlök még két verset is P. ifjúkorából, melyek eddig tudtommal napvilágot nem láttak, s melyeknek egyike csupán nálam van meg. A „hűtelenhez“ címűt még 1838-ban, tehát 17 éves korában írta Selmecen. Természetes, hogy ezt nem mint műremeket, hanem a költő ifjúkorából maradt becses ereklye gyanánt közöljük; mert nem csalatkozom talán, ha azt mondom, hogy ez Petőfinek első műve, melyet bírunk.

Áldott legyen köztünk emlékezete!

Petőfi Selmecen.

Vádoljuk, és talán nem minden ok nélkül, apáinkat, hogy a velök egykorú jelesek életére vonatkozó adatokat számunkra föl nem jegyezték. Hány kitűnő férfia hunyt el e hazának, a nélkül, hogy csak azt tudnók, hol és mikor született, hol fejlődött lánglelke azzá, mi őt kora boldogítójává tette! Úgyis mi által róvhatjuk le valamint egyének, úgy az egész nemzet jótevői iránt is, a SZÍV hálaadóját méltóbban, mint ha emlékezetöket híven megőrizzük keblünkben úgy, mint a történelem márvány lapjain, hogy példájokon hasonló tettekre buzdiújon az ifjú nemzedék?

De ha mi, látva az apák e hibáját, megismerve a mulasztás vétvét, hasonlót teszünk, és szinte nem őrizzük meg ereklye gyanánt azon adatokat, melyek jelesbjeink életéről tudomásunkra jutottak, unokáink számára, kétszeresen vétkezünk akkor; vétkezünk magok ama kitűnő szellemek ellen, kiket nem részesítünk azon hálában, melyre méltán számolhatnak, és vétkezünk a nemzet ellen, mely oly férfiakkal ajándékozott meg bennünket, s mi annyira sem méltatjuk, hogy e fiai történetét beigtassuk a nagy nemzettörténet évkönyveibe.

E gondolatok indítottak a jelen sorok írására. Egy korán, a férfikor küszöbén fénylő meteorként eltűnt jelesünk ifjú korára emlékezem vissza; elmevilágom szárnyakat öltve magára, bekalandozza egy nem minden

életgond és aggodalom nélkül, de mégis oly kelleme-
sen átélt ifjúkor éveinek vidékeit. Feltűnnek lelkemben
sanyarú ifjúságom Zaharájának ama viruló zöldenyei
(oázai), melyeken fáradt szellemem, a családfőntartó
apától kora gyermekéveiben megfosztott ifjú szelleme,
oly édesen megpihent!

De félre az ábrándokkal! Hiszen szigorú igazságot,
száraz adatokat akarok feljegyezni.

Jegyzeteim a nagygyá lett Petőfi azon korára vo-
natkoznak, midőn az őt később mint legkedvesb dal-
nokát tisztelő nemzet, mitsem tudott még róla; midőn
legfőlebb egyikét éberebb lelkű ifjú barátja homályo-
san sejthető, hogy ez ifjúban nem közönséges lélek la-
kik, mely képes lesz magát oly magasra felvívni, hol
ő a közönség bámulatának tárgyává válik halhatatlan
művei által.

De előttem épen ez adatok, legyenek különben
bármilyen tökéletlenek, sokkal becsesebbek, mint későbbi
korának története. Emezeknek némileg már birtokában
van a nemzet; mert azon korban, melyre ezek vonat-
koznak, már közfigyelem tárgyává lett, míg amazok-
nak néhányja talán sírba szállna velem. S vajjon le-
het-e kedvesebb, mint valamely nagy férfi ifjú korának
története? Hányszor el nem szomorodott lelkem, midőn
egyik vagy másik jelesünk életrajzát olvasva, azon
észrevételre kellett akadnom, hogy „ifjúságáról keveset
tudunk.“ És ez mégis igen természetes, mert a még
csak szunnyadó, vagy legfőlebb fejlődni kezdő lán-
gészt akkor senki sem méltatja figyelemre. senki sem
gyanítja, mily becses kincsül szolgálhatna akkori nap-
jai folyásának feljegyzése; vagy pedig környezete
olyan, hogy nincs, ki azt elég híven és választékosan
képes legyen megőrizni.

Íme tehát Petőfi életéből néhány hónap! Azon kor, midőn kalandos élete kezdődött, midőn ennek csirája, különféle körülmények összehatása által, elvettetett.

* *

*

Petőfi — akkor még Petro vies, vagy mint nevét a magyar társaság jegyzőkönyvébe maga írta be, Petrovich — Sándor 1838-dik évben, miután a grammatikai osztályokat az aszódi evang. kis gymnásiumban*) kitűnő sikerrel elvégezte volna, Selmecre jővén, az ottani lyceum tanítványai közé, mint szónoklat-költészeti tanuló, az említett iskolai anyakönyv szerint aug. 31-én íratta be magát. Születése helyének itt Kis-Körös van bejegyezve, míg ellenben az ottani magyar társaság jegyzőkönyvébe maga saját kezével Szabadszállást írta be születése helyéül,**) s jól emlékezem, miszerint előttünk, tanulótársai előtt is, mindig kiskun-sági születésűnek mondta magát, úgy, hogy nem is gyanítottam, miszerint kis - körösi születésű volna, mindaddig, míg ezt a selmeci kerületi lyceum anyakönyvének hiteles kivonatában nem olvastam. Mi oka lehetett Sándornak születése helyét előttünk, kik vele legbizalmasabb viszonyban állottunk, tagadni, vagy titkolni, nem tudhatom.

Kora ekkor (1838-diki augusztusban) 17 évre van ugyanazon iskolai anyakönyvben téve, mely szerint te-

*) Itt történt, mint maga elbeszélé, hogy derék tanítója egyszer felszólító, határozna meg: mi a diák? — Mire ő rövid megfontolás után azt felelé: a diák oly semmi, melyből minden lehet.

***) Innen kitűnik, hogy Gyulai Pál állítása (új magyar muzeum, 1854. januári füzet 25. l.) mintha Petőfi Félégyházán született volna, hibás.

hát 1821-ben született volna. *) noha én őt 1—2 évvel fiatalabbnak tartottam.

Már eddig is több ízben említém a „magyar társaságit, s előadásom folytán kénytelen leszek azt még többször említeni, mint a melynek Petőfi Sándor is tagja volt, miután az ő szabad lelke itt találta föl magát leginkább saját elemében, s itt indult azon fejlődésnek, melyre kortársai még akkor alig valának képesek számítani; szükséges tehát azt, mint valószínűleg a t. olvasó közönség nagy része előtt ismeretlent, egykét vonással megismertetni.

Azon nemzetiiségi önérzet, mely e hazában annak jobbjai közt a folyó század kezdetén, már 1825. előtt, de különösen ezután fölébredt, nem maradhatott nyom nélkül a növendék ifjúságra nézve sem. Es mivel akkor még iskoláinkban a tudományok, kivétel nélkül a holt latin nyelven tanítottak, a nemzetiiség geniusa a melegebb érzelmű ifjakat arra ösztönzé, hogy a magyar nyelv és irányban való gyakorlás, magyar irodalmi termékek olvasása, és munkálataik kölcsönös bírálgatása végett társulatokat alapítottak, hol részint saját körükből, részint a tanárok sorából, részint végre más ügyszerető értelmesb férfiak közül választott elnökök felügyelete alatt szerényen munkálkodtak, és a gyakran kényelmükre, mulatságaikra szolgáló néhány garason magyar könyveket és folyóiratokat hordattak. Tudtommal a megboldogult Kis János, dunántúli evang. superintendens, még mint tanuló volt az első, ki 1790-ben alakított ily társaságot Sopronban.

*) Nem tudom honnan merítette Gyulai Pál (idézett helyen) azon állítását, hogy P. 1823. január 1-jén született, honnan ez adat a „Magyar Írók életrajzaiba” is átmént.

Ezt követték amannak mintájára a pozsonyi. később a selmeci, eperjesi, pápai s mások.

Ily ifjúsági társaságot kell tehát érteni, hol Petőfi Selmecen léte alatt a magyar társaság említettik. mint az akkor nevezteték.

Én Petőfivel Selmecen léte első napjaiban azonnal megismerkedém, s történt legyen később köztünk bármi, ismeretségünk nem sokára legőszintébb, legtisztább barátsággá fejlődött. Szegény fiuk voltunk mindketten, a magyar nyelvet és irodalmat szerettük mindketten, a magyar társaságban — melyben egyéb-iránt akkor P. irántam, mint a társulat elnöke iránt, különös tisztelettel viseltetett, — együtt munkálkodtunk, gondolkozásunk, vágyaink egyenlők lévén, igen természetes, hogy az egykorúak bizonyos belső titkos kötelék által egymáshoz csatoltatva érzék magokat.

November 7-ike volt, midőn Petőfi a selmeci magyar társaságban első munkájával föllépett: „A hűtelenhez“ melyet alább közlök. Bírálója én voltam. És különös játéka a sorsnak! e bírálat volt különösen az. mi Sándorral közelebb viszonyba hozott össze, valamint öt évvel később megjelent műveinek általam irt bírálata gerjesztő föl benne soha végkép ki nem aludt gyűlöletét, vagy legalább idegenségét irántam. Bocsáss meg, óh bocsáss meg. te üdvözültnék szelleme, ha az utóbbiban nem jó szándékból, vagy magasztalóid elbizottságára ösztönző túló tömjénezéseit egykissé ellensúlyozzam, egy részben talán igazságtalanná lettem!

Petőfinek a „hűtelenhez“ címzett e verse nem sokkal jobb, mint száz meg száz más kezdőnek összefércelt rimecskéi. De az akkor magunkhoz hasonlókéi közt. különösen Selmecen. hol a sok felföldi ifjú közt

többszörfire csak gyöngre magyarok valának, kitűnő helyet foglalt az el, s én, ki Petőfinél korban ugyan — mint most látom — csak egy, de az iskolai osztályokban négy évvel előbbre valék, e szempotból ítélt meg művét, s bírálatom végén buzdításul azon észrevétel tettem, hogy ha szép tehetségével szorgalom párosul, idővel jelesb költőink közt fog helyet foglalhatni. D. barátunk e dicséretért négy szem közt megrótt, különösen túlzottnak nevezvén a végső megjegyzést; sőt az ebből keletkezett vita folytán fejét akarta fogadásba föltenni, ha Petőfi valaha költő lesz.

Ezután nem volt nap, hogy vagy nála vagy — többszörfire — nálam ne találkoztunk volna. Együtt olvastunk, együtt tevénk észrevételeket az olvasottak fölött, (legkedvesebb olvasmánya Vörösmarty művei valának, ámbár a magyar drámairodalom akkori gyöngesége mellett sok időt vesztegettünk a Kötzebue-féle kassai fordítások olvasásával is) sokszor együtt dolgoztunk; munkáit, részint mielőtt végezte volna, részint mint készeket, velem közlé, véleményemet kérte irántok stb. Gyakran említette, mennyire szeretné ő, hacsak egyetlen egy munkáját látná nyomtatásban. Boldog kor. melynek csak ily vágyai vannak!

Költői tehetségén kívül, mely már ekkor mindinkább kezdett nyilvánulni, egy más tulajdonsága is volt, mely őt akkor velem megkedveltette, s ez gondtalan vidorsága vala. Ha baj érte s pedig — mint alább látandjuk — érte ám, azt az első pillanatban nagyon nehezen viselte; levert, szótlan, ingerlékeny volt, még azok irányában is, kiket leginkább szeretett. De a másik percben már ismét a régi P. volt, baját nevette; s maga magát is kigúnyolta.

Két kedvenc eszméje volt Petőfinek ekkor, me-

lyekről a költészetten kívül leggyakrabban beszélt. Egyik, hogy színészsze legyen, miről később (1842. és 1843-ban) hozzám intézett s alább közlendő leveleiben is gyakran emlékeznek; másik, hogy nevét, mely neki nagyon tótosan hangzott, megváltoztassa *).

A színészetnek annyira barátja volt, hogy az iskolai törvények akkori szigorú tilalmának dacára, egy Selmecen megjelent német vándorló társaságnak előadásait minden nap meglátogatta**). Gazdája részeges kamarai hajdú volt, kivel P. egy szobában lakott, s ki olykor mámoros fővel a nála szállásolt tanulóknak saját verses elmeszüleményeit szokta volt tollba mondogatni. Ez esti elmaradozásának okát talán nem is gyanítván, másrészt pedig látván, hogy a szegény fiú, kinek anyja sem volt, hogy a karzati belépti díjt megfizethette volna, e végre egyik, másik holmiját eladta, korhelységgel vádolta őt tanítóinál. Ezek nem vettek annyi fáradságot, hogy az ügyet mélyebben megvizsgálják, különösen, hogy az iskolai törvények szűk határai közt meg nem férő lélek körül pszichológiai vizsgálatot tartottak volna; more patrio megintették, megdorgálták, s a történeteket valószínűleg atyjával is tudatták.

A dorgálásoknak eredménye csak az lett, hogy P. előbbi életmódját folytatta, mi tanárait tőle egészen elidegeníté; gazdája pedig egy atyjához intézett levél-

*) A névválogatásban sokáig habozott, mint arról levelei is tanúskodnak. Egy könyvbe, melyet tőle ajándékol kapván, most is bírok, Öröm fi Vidomak írta magát.

***) Hogy; Selmecen színészkedett volna, s ezért utasított volna el az iskolából, mint Gyulai állítja (id. helyen) tévedésen alapul. A német nyelvben azon időben nem is volt annyira jártas, hogy színpadon fölléphetett volna, ha csakugyan lett volna is kedve német színésznek lenni.

ben öt a legfeketébb színekkel, mint legkicsapongóbb ifjút rajzolta. P. pedig nem volt az; ezt én mondhatom, ki csaknem éjjel nappal vele valék, ki előtt semmit sem titkolt, kinek minden léptéről volt tudomásom, s kivel hogy annál gyakrabban együtt lehetesen, a fönnebb történetek után legközelebbi szomszédságomban bérelt szállást.

Hanyagnak, kicsapongónak tartották öt tanárai is, mert a hideg idegen latin nyelven szárazon előadott tudományokat, különösen a költészettant, nem tanulta oly szajkó módon, mint némely akkori első eminens, ki, midőn az iskolából kilépett, látta, hogy semmit sem tud. Ráfogták Petőfire, hogy a költészettanhoz nincs kedve, kinek ez a magyar történet mellett, melyet akkor a magyar nyelven irt legjobb művekből szorgalmasan tanulgatott, csaknem kizárólagos tanulmánya vala. Ekkor történt, hogy midőn az iskolában egyik művét felolvasta, tanítója nem akarta elhinni, hogy azt maga készítette.

Bekövetkezett a félévi vizsgálat február első napjaiban, s Petőfi a következő osztályozásban részesült*):

Ex moribus Classis 1-ae.

— poetica Classis 1-ae.

— geographia antiqua Cl.

— exercitiis styli Classis

— doctrina fidei Cl. 1-ae

— antiquitatibus romanis Cl. 1-ae ex últ.

— história pátriáé Classis 2-ae **).

*) A selmeci iskolai hivatalos tudósításokból leírva.

**) Hogy Petőfit tanárai nem ismerték, csak ez osztályozás is eléggé bizonyítja. Az irályban tanuló társai közt legkitűnőbb vala, s itt cl. 1-ae-be van helyezve; legkedvesebb tudománya pedig a magyar történet volt, melyben való jártasságát bámultam, s itt második osztályt nyert belőle.

jának is elküldetett. Képzelmű, milyen hatással lehetnek e tudósítások a boldog együgyűségben élő, s hite szerént, legszebb reményeiben csalatkozott atyára. Ez szolgálhat némileg ha nem is mentségül, de legalább kulcsául azon igazságtalan bánásmódjának, melyben e több rendbeli denunciáció következtében fiát részesítette.

Február 10-dike körül lehetett, midőn P. egyszer elkedvetlenedve lépett szobámba. „Mi a manó bajod, Sándor, kérdém én, hogy füleidet annyira lekonyítod?”

„Hagyj békét, pajtás, felele ő; sohasem volt okom búsulni, csak most.”

Mond meg tehát, mi csapás ért, hogy, ha a bajon nem segíthetünk, bánatodat legalább részvétemmel enyhítsem.

„Itt olvasd!” válaszolt ő, s noha korához képest, kivált balesetekben elég férfiasán tudta magát viselni, most mégis köny — az egyetlen mit tőle láttam — rezgeti szemében.

Es én olvastam elkeseredett atyjának szemrehányásokkal telt levelét, melynek végén kijelenti, hogy hanyagsága, rendtlensége, korhelysége, kicsapongásai által érdemtelenné tette magát arra, hogy ő róla többé, mint fiáról gondoskodjék, hanem egészen sorsára bízza.

Levert barátomat vigasztalni akartam, különösen azon reménnyel, hogy atyját, ha a dolgok valóságáról fel világosítja, meg fogja engesztelhetni.

„Sohasem, felelt ő; ismerem atyámat, de különben kegyelemért esedezni atyámnál sem fogok.”

Igen, tehát mit teszesz?

Mit teszek, hová megyek, azt még nem tudom: de az bizonyos, hogy itt tovább nem maradok*).

Mindenkép le akartam e szándékáról, melyet kívülem és testvéreimen kívül senkivel sem közlött, beszélni. Minden ellenvetésből kifogyva kérdezém végre:

Hát pénzt hol veszsz az útra?

„Elmegyek a p—a paphoz, úgymond, és azt mondom neki, hogy Vácra a püspökhöz akarok menni, hogy áttérjek.“

Ez ötletnek jóízűt neveltünk, s P. maga is kacagni kezdett. Es e pillanattól fogva, komoly helyzetének mindig csak nevetséges oldalát látta.

Főnebbi pénzszerzési szándékát csak tréfának tartottam; de P. valóban teljesítő. Azonban az útra való, mit kapott, nem sok lehetett, mert mire szállásomra visszatért, el is költé, — a cukrásznál.

Mennyire tudta felejtetni szomorú helyzete súlyát, bizonyítja a következő körülmény. Visszatérvén, nevetve beszélé el, mint tanult ő a táncmestertől ma gyár szólót táncolni, mi akkor divatban volt, és hogy e művészetben jártasságát bebizonyítsa, iszonyú bakugrásokkal kezdte a betanult lépéseket eljárni. E részben feltűnt ügyetlensége mindnyájunkat a legvidorabb hangulatba helyeztet, s ő volt az, ki jó kedvben mindnyájunkat felülmúlt.

Én örültem, hogy útra úgyszólván mit sem kapott; mert hittem, hogy ez vissza fogja tartóztatni. De Petőfi nem volt oly ifjú, kit ily csekély akadály meg bírt volna szándékában rendíteni. Másnap menni akart, úti költségül néhány könyvét és ruhadarabját

*) Ebből láthatni, hogy Petőfi nem utasított el az iskolából, hanem önként távozott el onnan.

adta el. Az utolsó éjt nálam tölté, nehogy szállásán elmenetelét észrevegyék. Kevés holmijét egyenkint köpönyege alatt hozzám hordogatta.

Az éj beszélgetés közt csaknem egészen álmatlanul múlt el. Hová akar menni, nem tudhattam meg tőle; alkalmasint még maga sem tudta.

Hajnalban e szavakkal keltett fel: „Pajtás én megyek.“ És egy fehér vászon tarisznyába rakván ruháját, ezt vállaira akasztá, s menni készült.

Sándor, tehát legjobb barátod kérései oly keveset nyomnak előtted, hogy azokra mit sem adsz? kérdém még egyszer, most is remélve, hogy eláll feltételétől.

„El vagyok tökéelve. Kérj tőlem bármit, csak azt ne. Én itt már nem maradhatok. Ne nehezítsd ily kérelmekkel biicsúzásomat. Isten veled.“

Búcsúzásunk érzékeny volt; oly érzékeny, mint két egymást szerető, még színiést, csalfaságot nem ismerő SZÍV közt lehet. Végre mindketten megígértük, hogy egymást sorsunkról tudósítani fogjuk, mit egész 1845-ig tettünk is. És ő virradatkor elment, csikorgó, kemény hidegben, gyalog egyedül az úgynevezett alsó kapu felé, melyen az ut Pest felé vezet.

Ez febr. 14. és 16-ika közt lehetett, a napra már jól nem emlékszem, s akkor nem jegyeztem föl.

Petőfi eltávozta után a magyar társaság jegyzőkönyvébe február 16-dikán ezek vannak még róla ígatva. „Felolvasta elnök urunk (e sorok írója, kinél némely művei maradtak) az iskolai pályától, s tőlünk búcsút vett Petrovich társunk munkáját, melyben a költészet kecase oly kitűnő volt, hogy meglepetve kellett rá figyelni, s egy szívvel, szájjal az „Érdemkönyvbe“ beírni óhajtottuk.“ Jól emlékezem, hogy a fenebb említett „hirtelenhez“ címzett, és az itt érdek-

lett mű közt roppant különbség volt. P. olvasás, gyakorlás, és stúdium által már akkor költővé képezte magát. De fájdalom, ez ifjúkori munkája, melynek címe „a költő keserve“ volt, elveszett. Az „Érdemkönyv,“ melybe a társaság tagjainak jelesb munkái igtattattak, megvan ugyan, de azon lapok, melyeken a mű volt, hiányzanak. Alkalmasint az 1851-diki selmeci tűzvész alkalmával szakítottak ki.

Eltávozta előtt néhány nappal e sorokat írta emlékkönyvembe.

Kegytelen a végzet; nem hagy sok időig örülni
Minket együttlétünk édeni napjainak.
Ámde az a földnek bármely részére ragadhat,
Érted ezen kebel ég, s léssen örökre híved.

Petőfi e kori hibáiról eddig nem tettem említést; pedig ha híven akarunk jellemezni, ezt sem szabad kifeledni. Fő, sőt csaknem egyetlen hibája, a vérmérsékletével öszhangzó könnyelműség volt. Tettei következményeire ritkán gondolt. E könnyelműség tükrözi magát később hozzám intézett leveleiben is; ez nem engedte őt tisztába jönni: lángesze merre, mi pályán tör utat magának? Eléggé tanúskodnak erről alább közlendő levelei is.

Ezekből is láthatni, miszerént már akkor érezte, hogy teremtő erő lakik benne, de koránsem tudta még, mire képes. Csak homályos sejtelemmel bírt fejledezni kezdő lángeszéről.

Ennyire terjed tudomásom Petőfinek Selmecen léteéről. Ezzel tehát befejezhetném e sorokat, melyeket legnagyobb részben úgy írtam le, mint azokat magán-

Még csak egyikét jelenetet P. újáról, midőn Selmecről eltávozott, mint ő azokat később maga előttem elbeszélte.

A p—k hiszékenységét, föltételéhez képest, csakugyan igénybe vette. De úgy látszik, nem nagy sikerrel. mert midőn Selmectől néhány mértföldnyire estve egy korcsmába ért éjszakára, nem volt több pénze öt váltó garasnál. Fázott is, éhezett is. szomjazott is. De hogy a fekhelyül szolgáló egy zsúp szalma árát reggel kifizethesse: nem mert egyebet kérni darab kenyérnél. Falatozás közben beszédbe elegyedik a korcsmárossal, ki valaha — mint látszott — legalább az iskolák mellett járt. Ennek neje, ki a kemence tövében ült, félénken integezett valamit Petőfinek, mit ő azonban nem volt képes megérteni. Szerencséjére kihívták a korcsmárost, s ekkor a nő tudtára adá a már már vitatkozni kezdett ifjúnak, hogy az Istenért ellent ne mondjon férjének, ki hat iskolát végzett, s ha becsip, nem tűrheti, hogy vele ellenkezzenek. Ilyenkor annyira dühbe jő, úgymond, hogy megfélekedzik magáról, s vendégeit ki is kergeti. Bejövén a korcsmáros, folytatja okoskodásait, s nem csekély bámulatára, a mi Sándorunk az ő legotrombáb állításait is helyesli, sőt dicséri. Ez által annyira megkedveltette magát, hogy a korcsmáros ételt és bort hozatván, derekasan megvendégelte a diákot, sőt másnapra is ott marasztalta, s ő, nem lévén sietős útja, szívesen ott is maradt; harmadnapon pedig saját kocsiján a legközelebbi állomásig elvitette.

Petőfi Pestre ért pénz, jövedelem, kilátás nélkül. Atyja azonban be szokott volt járni Pestre, magával hozván olykor fiát is, és mindig ugyanazon külvárosi kisvendéglőbe szállt; ott e szerint az apát és fiút jól ismerték. Ide menekült tehát, azt mondván, hogy húsvéti

ünnepnapokra megy haza, s itt atyját, vagy legalább kocsiját be kell várnia. Már néhány napig tartózkodott ott, és még semmi kilátás sem nyílt a megélhetésre. Egyszerre betoppan a szobába a pincér azon hírrel, hogy nehezen várt atyja csakugyan megérkezett. Nem is kellett egyéb Sándornak. Felugrott és menni akart, mielőtt atyja itt meglepné. De ezt ismét maga a vendéglős értesítő fia ittlétéről, s midőn Sándor az ajtót nyitni akará, atyja éppen akkor lépett be. Hogy a találkozás az akkori viszonyok közt egyik részről sem lehetett kellemes, képzelhetni. De Sándor, ki akarván magát vágni a kelepceből, azt mondá, hogy a tanárok őt hazaküldték a húsvéti szünnapokra.

„Hiszen husvét még csak három hét múlva lesz,“ mondá az apa.

„De levelet is hoztam tőlök apámnak.“

„Hol van hát?“

„Ennél és ennél az ismerősünknél, volt a válasz.

Mindjárt elhozom.“

„Veled megyek, mond az apa gyanakodva, mert magamnak is van ott végezni valóm.“

Sándor kénytelen volt atyjával menni.

Karonfogva mentek végig több utcán, mig végre elérték a kijelölt házat. Ennek kapuját zárva találták. A fiú megelőzőleg kinyitotta a kaput, s atyját előre bebocsátá. A mint azonban ez belépett, ő a kaput becsapta, és illa berek nádak erek, Sándor odább állt, és csak hónapok múlva találkozott ismét atyjával.

Itt következik Petőfinek főnebb említett verse:

A hűtelenhez.

Esküsztege lányka! emlékezzél
 Arra, a midőn: „ah meg ne vessél“ —
     így imádva téged kértelek, —
 Légy kegyelmes én irántam, s szived
 Add nekem, ki csak teneked híved
 Voltam, és leszek, míg létezek.

Akkoron kérő keblemre dülve,
 Szerelem tüzetől fölhevülve
     Ezt rebegték csalfa ajkaid:
 „Hő szivem tiéd csak, drága lélek!
 Esküszöm, hogy csak tenéked élek;
 Szűnjenek könnyűid, bánátid.“

Én ezáltal istenülve lettem,
 És keserves sorsom elfeledtem,
 Emma, gyöngé karjaid között.
 Édenek nyílnak én előttem.
 Nem borúitak föllegek fölöttem,
 Tőlem a bú mind elköltözött.

Ámde mily rövid volt boldogságom,
 Mily korán eltűne mennyországom,
     Én, ah, nem gondoltam volna azt!
 Estem édenből nagy pusztaságra,
 És juték keserves árvaságra,
 Marja a bú szivem, és hervaszt.

Hő imádód s kedvelőd elhagytad,
 Szivedet te ismét másnak adtad,
     Engem elfeledve, csalfa lény!...
 Jól van! én lemondok mindenről már,
 Engemet kietlen pusztá hely vár
 Éjszak hó-födözte bús ölen.

Isten veled hát örökre, édes
 Tárgya hő szívemnek, ah negédes
     Csalfa Emma, Isten veled hát!
 Majd ha egykor értem, szinte árva,
 Eljössz, éjszának havát bejárva,
 Megleled hű Múzsafid porát.

Későbbi évekből.

Petőfi Selmecről eltávozván hosszabb ideig tartózkodott Pesten, majd a színház körül téve apró szolgálásokat, csupán azért, hogy a színészekkel némi, bármi távol, érintkezésbejöhessen, majd az akkori ünnepelebb írókat úgy ekeztén csupán látásból megismerni. Vörösmarty és Bajza, e két férfi volt eszménye. Végre atyja ismét Pestre jövén, erővel vitte haza, noha fia még litközben is többször vissza akart szökni.

Otthon valamint ekkor, úgy később is atyja arra akarta szorítani, hogy az ő mesterségét kövesse: legyen mészáros. Kezdetben ugyan óhajtotta, hogy tudományos pályára képezze magát s legyen hivatalnok, ügyvéd, lelkész vagy mérnök; de miután Selmecről eltávozta után, hite szerint, arról győződött meg, hogy a tudományhoz nincs kedve, legcélszerűbbnek gondolta, hogy tanulja otthon a mesterséget.

úgy emlékezem, hogy Petőfi 1839-ben hozzám írt, de elveszett egyik levelében, melyben általam iskolai bizonyítványai elküldetését kérte, arról tudósított, miszerint Sopron megyében lakott egyik rokona látogatván meg atyja házát, azon szándékkal vitte el magával, hogy ő fogja tovább növeltetni. Ha sejtelmem nem csal, ez Petőfi anyjának műve volt, ki kedvenc

fiát meg akarván az atyai szigorúságtól szabadítani, ő hihetőleg rábeszélte a rokont, hogy vigye el magával s gondoskodjék róla.

Az 18^{39/40}-diki iskolai évet Sopronban az ottani evang. lyceumban kezdte, de nem sokáig folytatta. Mert még azon őszszel katonának csapott fel.

1840-diki januárban tanulótársaimmal enyeleltünk szobánkban, midőn gazdasszonyunk jelenti, hogy engem valami katona keres. Kimentem, s az ajtó előtt az én kedves Sándorommal találkoztam. Elbeszélte, hogy Sopronból transporttal küldetett Pozsonba, s a vezénylő tizedestől engedelmet kapott, hogy az éjt barátjaival tölthesse. És csakugyan együtt is töltöttük azt. Petőfin már ekkor is észrevehető volt, hogy a katonai pálya nincs ínyére, de azért nem panaszkodott, sőt ekkor is leginkább helyzete nevetséges oldalát {igyekezett fölfedezni. Elmondta, mikép kezdé őt káplárja a katonai gyakorlatokban oktatni. „Tudja-e kend, úgy beszélt, tizedese szavait idézve, tudja-e kend, mi az a stéling?“ Nem. „Nohát a stéling a katonának az a stellungja, a melyben áll.“ Hogy ily oktatás mellett az új bajnok bámulatos előmenetelt tett a hadtudományban, elképzelhetni. Beszélte továbbá, hogy hálótársa egy cigány fiú; továbbá, mi nehezére esik, hogy megszabott órán túl gyertyát égetni nem szabad a lakatnyában, de ő gyakran ennek dacára, szuronyának feje fölött függő karikájába illeszti a gyertyát, s midőn társai elalusznak, meggyújtja és olvassa a soproni tanulóktól e végre kapott könyveket.

Éjfél után elbúcsúztunk; annál levertebben mindketten, mert ekkor már nem láttunk reményt hamar találkozásra, {igyekeztünk tehát ezt minél gyakoribb levelezés által pótolni. E leveleiből tudom, hogy előbb

Horvátországban, később Tyrolban, nevezetesen Brezzenben állomásozott. Ez utóbbi helyről több ízben említette, mennyire szeretne ő a svájci határon átszökni a szabadság, a függetlenség hazájába. Egyúttal reményét fejezte ki, hogy mintán az egyik katonai orvossal közelebbi ismeretségbe lépett, nemsokára meg fog a rá elviselhetlen nyüggé vált katonaságtól szabadulhatni.

Ez csakugyan meg is történt. 1841-diki tavasszal, ha nem csalatkozom, május végén, egy szép derült napi délután Pozsonban társaimmal a dűnaparton sétálva egy rongyos nadrága, iszonyúan szűk és kiszakadt nyári dolmányrú fiatal embert pillantottam meg felénk haladni. Ő köszönt. Alig ismertem meg; út és nyomorúság annyira megtörte, pedig Petőfi volt. Többek társaságában lévén, nem mertem eljövetele körülményeiről tudakozódni, nehogy, ha netalán szökött volna — mint akkor gyanítám — titkát eláruljam; de felszólítottam, hogy jöjjön lakásomra. Itt megtudtam, hogy a már előbb említett ezred-orvos közbenjárása folytán bocsáttatott el, s dicsekedve mutatta obsitját. Néhány napig magunknál tartottuk, s mennyire szegény fiúktól telt, a legszükségesebb útravalóval ellátuk, midőn szülőihez indult, azon szándékkal, hogy ezeket rövid időre meglátogatván, azután elmegy színésznek. Ott léte alatt irt egy „Kuruttyó“ című humoros balladát, melynek tárgya egy vén cigány. Leveleivel együtt ez is elveszett; pedig ifjabbkori versei közt ez aligha nem volt a legsükerttlebb.

Levelezésünk ezután is tartott, mint az alább következő levelek mutatják, melyekben egyszersmind további életviszonyainak némely részletei foglalják.

1844-diki augusztusban meglátogattam, midőn a Di-

vatlap segédszerkesztője s illetőleg költeményírója volt. E találkozásból csak egy jelenetet említek. Kimondhatatlan indignációval beszélt el, hogy egy ízben Gyömrőre A—i ismerősét látogatni kimenvén, ez gr. Telekiéknél ily ügyetlenül mutatta be: „Petőfi barátom Pestről, ki félig meddig (!) író is (!!) volna már (!!!).“ Petőfi ezutáni élete a nyilvánosságé , következőleg sokkal ismeretesebb, mint hogy ezt nekem kellene előadnom. Ezzel tehát végzem naplóból merített jegyzeteimet, azon óhajással: vajha sükerülne e sorok által a nagy költő életírójának néhány használható adatot nyújtanom, mint az közlésüknél egyetlen célom.

*

* *

Végig olvasván még egyszer az elmondottakat, látom, hogy igen sokat Írtam magamról. De ki tehet róla, hogy mi Petőfivel Selmecen egyek valánk, úgy hogy róla azon korból Írván, lehetetlen csekélységemet nem említenem? Reményiem, e bizony nem túlzó önszeretettől vagy dicsvágyból eredt hibát tehát a nyájas olvasó szívesen meg fogja bocsátani.

Befejezésül még egy észrevételt kell tennem. Lesznek, és talán nem kevesen, kik az itt előadottakat csekélységeknek tekintik, alig érdemeseknek arra, hogy följegyeztessenek. De hiszen jeles férfiak életéből minden legcsekélyebb adat oly érdekes, oly vonzó! Álljanak tehát itt e szerény emléksorok. Vajha e példát mások is követnék! így nyerhetnénk kimerítő életrajzokat kitűnő férfiainkról.

Petőfi levelei.

I. Páparól Vieszkára.

Édes Lajos Barátom!

Mi kínosan vártam az időt, melyben felöled ismét valamit hallhassak, hollétedet végre megtudhassam. Es eljött az, s mondjam-e, mi örömömrre? Használok az első percet, s elődbe öntöm baráti keblem ömledéseit.

Hollétedet Domanovszky barátunktól tudtam meg, a ki tanítványával*) együtt szünnapokra Ajkára (gondolom Veszprém megyébe) ment Pápán keresztül. Itt beszéltem vele. De tudnod kell, mint jöttem Páparára, mint telepedtem itt meg, mert megtelepedtem! — Velel utójára Pozsonban beszéltem **) — per longum et latum mondom el történetemet, ha meg nem unod, — onnan szüléimhez Pestre mentem. Pestről fel Selmeere testimoniumért, s onnan vissza szüléimhez. Ezek örültek, hogy a katonaságtól megszabadúltam, de — képzeld, barátom! — azt akarják, hogy mészáros legyek, én és mesterember! Ennek két oka volt. Először az apám mindig jobban szeretett volna látni: húst mérni, mint jámbusokat, trochausokat faragni. Másodsor — s ez már fontosabb! — szüleim elszegényedtek, anynyira, hogy engem tanulásomban segíteni nem voltak képesek. Azonban — gondolhatod — hogy ha még tíz ily fontos ok lett volna is, ebben velők meg nem egyezem. Én tehát jobb időket várva, két hónapot (1841-ki május és júniust) honn tölték, s itt anynyira

*) Armpruszter Gyulával.

**) 1841-diki tavasszal, midőn a katonaságtól megmenekülvén, haza került.

hozzám szokott azon ragaszkodó jó vendég, kiről Vörösmarty mondja: „holdvilág az arcod, kályha termeted“ stb., hogy eltökélém, tőle erővel elszakadni. S úgy lön. Pestre menék, de itt semmi kedvező szél nem fiit, nem is lengedett; tovább folytatám hát utamat (a la „hú bele Balázs“) Füred felé, s innen átkelve a Balatonon, Somogyon, Veszprémen keresztül Tolnába Ozorára (a fentebbi vármegyébe) jövök, itt színészek degálnak, velők megbarátkozom, s — színészszé leszek. Három hónapig színészkedtem társaságunk tönkre jutott, s én „annyi balszerencse közt, oly sok viszály után, megfogyva bár, de törve nem“ elbúcsúztam a színészettől Mohácson (de ha isten segít, nem örökre) s per varios casus et tót discrimina rerum Mohácsról Pécs, Szigetvár, Kaposvár, Keszthely, Sümeg és Szombathelyen keresztül Sopronba értem. Itt tanulni akartam, de nem volt semmim s „ex nihilo nihil;“ onnan Pozsonba mentem; itt is úgy jártam; végre innen Pápára, s itt némileg csillámlani kezdett szerencsecsilagom. Tarczy, a derék Tarczy az, kinek mind köszönhetek. S így vagyok itt Pápán, s noha tengődöm, de mégis itt vagyok, és némi reménnyel, hogy dabit Deus his quoque finem! — Édes örömmel függök serdülő „képző társaságunk növekedésén; és az valóban növekszik. Talán tudod már, hogy tavaly voltak pályakérdések kitűzve. Az idén szinte vágynak, még pedig 1. Lyrára, 2. balladára, 3. novellára és 4. tudományos értekezésre. A legjobb novella jutalma 3, amazok közt a legjobb művé 2, 2 arany. Cucor, Kovács Pál és Stettner Ignác (ref. lelkész) a bíráló. Már beadtuk pályamunkáinkat, e hónap 30-kán lesz öröm-

könyvet fogunk kiadni, érdemkönyvünk jobb műveikből. Tudod-e, hogy esztendőre Domanovszky is Pápára jő?

A Kliegl-könyvet még nem láttam, melyben mint literátort idvezelhettek volna. Nekem az Atheneumban jött ki egy versem (nem tudom, olvastad-e? saját nevem alatt), azonban ez az első és utósó vers, melyet tőlem lát a világ. Lemondok, barátom, a verselésről, le! ez a mai világban szegény embernek háladatlan egy mesterség, átkozott keveset hajt a konyhára; lemondok tehát és a prózához állok, barátom! mitől valaha annyira irtóztam. Papirosom már tele, édes Lajosom! s még szívem is tele van; mikor ölelhetlek, mikor mondhatok el mindent, a mit le nem írhattam? Aug. 21-én lesz examenünk vége, úgy intézd leveled, hogy addig ide érjen. Septembert és octobert Békésben*) töltendem. Élj boldogul; csókol igaz barátod

(jelenleg) Petrovics Sándor tanuló,
(hajdan) Rónai színész,
(jövőben) Sió színész és literátor.

II. Pápáról Vieszkára.

Szeretett Barátom!

Rövid idővel examen előtt vettem leveled; azért nem akartam már addig írni, míg ismét Pápára nem jövök, mert szörnyű ómenem volt, hogy nagy változás fog rajtam történni. S előjelem nem csalt. Feljöttem, barátom Pápára; feljöttem, hogy örökre elhagyjam azt, hogy örökre elhagyjam az iskolát. Engem rettenetesen üldöz a sors. Egy borzasztó mélység előtt állok, me-

*) Orlai Petrics Sománál.

lyet átlépnem kell, s e lépéssel talán két szívet (szülőimét,) repsztek meg. S még sem tehetek máskép. Lásd, barátom! színészsze kell lennem, kell, nincs semmi menedék; szülőim nem segíthetnek, s Pápán nincs semmi alkalmam, melylyel a nyomorú filléretet életem tengetésére megszerezhetném. Most már harmadszor színészsze! Lássuk, mit ad a végzet. Mondjam-e, hogy nem csak a mindennapi kenyér keresése célom (mert úgy kocsszá vagy béressé lennék, s bizonyosabb kenyeret eendném), hanem, hogy magasabbra töreksem, s a célt szemem elöl soha elveszteni nem fogom? Művész és költő! barátom, mint hevülök. De már rég meg van mondva, hogy én középszerű ember nem leszek: aut Caesar ant nihil. Ne ne vess ki, barátom, ha bolondokat beszélek.

Nem tudom, hallád-e már, hogy tavalya pápai képző-társaság egyik pályadíját (balladán) én nyerém meg; azonkívül a másik balladám s két lyrám (többet nem is adtam be) dicséretet nyertek. Ez is elég egy obsitos-logicusnak.

Írod, hogy közöljük egymással rijabb elme-szüleményeinket. Ezt én legnagyobb szívességgel, készséggel és örömmel teszem. Arra is kérlek, hogy bírálatot küldj verseimre (ha tán arra méltók), de oly elhízott semmi esetre sem vagyok, hogy munkádat bírálni fognam *). Ismerem e dologban gyengeségemet. E levelet Domanovszky barátunknál írom. Még ma elhagyom Pápát. Midőn bizonyos helyen leendek, tudósítani foglak. Élj boldogúl, szeresd barátodat
Petrovics Sándort.

Pápán, nov. 2. 1842.

*) E túlságos szerénység arról tanúskodik, hogy Petőfit még akkor hízelgő környezet nem tette elhízottá.

Íme egy kis csekélység:

Az utolsó éj * * n.

Miljom átok! bort a billikomba,
Lángerőjű, vad hatalmú bort,
Mely keservet és bút martalékul
A felejtés örvényébe hord.

Bort öblébe váltig e kehelynek,
Bort előmbe szakadatlanul!
Nézzen rám a sivatag homokja,
És ha nem tud inni, megtanul.

Kedvben ég e csont velője már,
És eremben a kéj habja forr;
Idv tenéked, mámorok homálya!
Idv tenéked, mámor anyja, bor!

Hah! e kancsó a mesés világnak
Feneketlen hordája talán?
Bort belé! mert nem szívelhetem, ha
Pusztá szájjal ásít az reám.

Bort belé! hogy felköszöntsön ajkam:
Éljen, éljen a nemes barát,
Ki midőn a vész harangja zúgott,
Szép hűséggel nyujtá jobb karát.

Éljen a sors égi rendelése,
És az élet, és e szép világ,
S az igazság védpalástja, mely az
Üldözöttnek menedéket ad.

Éljen a szív biztató vezére,
 A varázsdalt pengető remény!
 Éljen a menny. a gyehenna, minden,
 Minden éljen!... oh csak veszek én!!*)

Máskor többet, édes barátom!

III. Kecskemétről Vieszkára.

Kecskemét, mart. 5. 1843.

Édes Barátom!

Tudod-e mi vagyok? Színész. — Hiába, naturam expellas furca etc. De most már örökre az vagyok, e jelszóval: áldjon vagy verjen sors keze, itt élned halnod kell. Oh barátom, annyi írni valóm volna, s nem tudom, mivel kezdjem? a sok között mit írjak? — Emlékszem rá, hogy Pápán létemkor írtam neked no vember elején, de már nem jut eszembe, mit? Megírtam-e akkor, mint ütött ki dolgom, s mivé valék leendő? — Tehát miután minden tervem az ott maradás ügyében dugába dőlt, s fájdalom- és örömtelt szívvel értem Fejérvárra, hogy Szabó József igazgató (derék) társaságába fölvetetem. Örömmel mentem oda, mert a pálya várt rám, melyért élek, melyért lélekzem; — de fájdalommal is, mert tudtam, hogy e lépés villámcsapás lesz szülőimre. — Mindenre elkészültem. — Es azóta színész vagyok, s noha igen parányi lény még a színpadon, de reményiem, egykor nem leszek utósó: mert nem hiszem, hogy az ég segédkeze ne

*) Sokan elkeseredéssel vádolták P. némely költeményeit, többi közt a főnebbit. Az előtte álló levélnek első része megfoghatóvá teszi és indokolja e keserűséget. Petőfi e művét költeményei gyűjteményének második, 1849-diki kiadásából kihagyta. E kiadás birtokosai bizonyosan kedvesen veszik, ha e vers birtokába is jutnak.

lenne azzal, ki oly szent célokkal, oly eltökéléssel. annyit áldozva lépett a színpadra, mint én!

Pápán vagy két napig Domanovszky barátunknál laktam, kitől a többek közt hallám, hogy..... sze-
relmi bajaid vannak; s te, barátom, eltitkolád előttem
.....de bocsánat, bocsánat édes barátom, hogy ezt
várni mertem tőled; bocsánat, hisz én még nem tet-
tem magam érdemessé bizalmadra. — A mit utósó le-
veledben a színészetről írsz, helyeslem, s követni fo-
gom: stúdium, fáradhatlan stúdium! — Irám, hogy le-
mondok a verselésről? „Nem tudják mit beszélnek“
valami ilyféle van a szent írásban. — Tehát kitaláltad
volna a „borozó“*) szerzőjét, ha Petrovics alatta nem
volna is? No úgy remélem, még könnyebben kitalálód,
ki az a Petőfi Sándor ugyan az Athenaeumban. Kará-
csonkor Pesten valék s megismerkedém személyesen
Bajzával és Vörösmartyval. — Vörösmartynak szembe-
tűntek verseim, s a mint Bajzától hallám, ő a Petőfi
név alatt valami régibb író-t vélt rejtezni. Fél napot töl-
ték a régtől tisztelt, szeretett két férfi körében. Boldog
fél nap!

Színésztársaim is olvasták az Athenaeumban Petőfi
verseit; de ők nem hiszik, hogy én vagyok az. Egyéb-
iránt nem sokat törődöm velők . kik többnyire asini ad
lyram. — Tisztelj meg, szeretett barátom, nem sokára
leveleddel, mit legforóbban várok. De minél előbb, hogy
még itt érhessem Kecskeméten. A levél címe legyen:
Petőfi Sándor színésznek, Szabó József társaságánál,
Kecskeméten. És ezzel csókol

hű barátod
Petőfi Sándor.

ím egy pár versem; észrevételeidet fogom rájuk kérni.

Az álom.

Románc.

„Mondád, anyám, hogy álmainkat
Éjente festi égi kéz;
Az álom ablak, melyen által
Lelkünk szeme jövőbe néz.

Anyám, álmodtam én is egyet,
Nem fejtenéd meg, mit jelent?
Szárnyim növének s átröpültem
A levegőt, a végtelent.“

„Fiacskám, lelkem drága napja,
Napomnak fénye, örvendezz!
Hosszúra nyújtja élted isten;
Álmodnak boldog képe ez.“

És nőtt a gyermek, lángra gyújtá
Forró keblét az ifjúkor;
S a dal, malasztos ír a szívnek,
Midőn hullámozó vére forr.

Lantot ragadt az ifjú karja;
Lantjának adta érzetét,
S dalszárnyon a lángérezemények
Madárként szálltak szerteszét.

Égig röpüle a bűvös ének,
Lehozta a hír csillagát,
És a költőnek, sugarából
Font homlokára koronát.

De méreg a dal édes méze!
S mit a költő a lantnak ad,
Szívének mindenik virága,
Éltéből egy-egy drága nap.

Ott fekszik ő halálos ágyon,
 Sok szenvedésnek gyermeke;
 S hallá, mit a szülő bús ajka
 Kínjának hangján rebege:

„Halál, ne vidd el őt karomból,
 Ne vidd korán el a fiút;
 Soká Ígérte őt éltetni
 Az ég... vagy álmunk is hazud...?”

„Anyám az álmok nem hazudnak; —
 Takarjon bár a szemfödél:
 Dicső neve költő fiadnak
 Soká .... soká.... örökkön él!”

Az első dal.

Kit a dal istene
 Szent csókjával fűrészt,
 Első vagyok , hazám!
 Színházad népe közt.

Zengjen tehát a lant l
 S legelső énekem
 Pályámnak társai
 Ti nektek szentelem.

Az érzet kútfeje
 A dagadó kebel,
 Dalomnak hangjai
 Onnan szakadtak el;

S mint szívnek gyermeki
 A szívbe vágynak ők,
 Engedjetez nekik
 Hónukba menniök

Ki a művészet e
Szent templomába lép:
Az illő, hogy legyen
Fejben, kebelben ép.

Az elme éjjele
S a megromlott kebel
E fának ágain
Gyümölcsöt nem nevel.

Két csillag sugara
Derengje át egünk:
Hon és érény legyen
E két csillag nekünk.

Nem kell a színpadot
Tekinteni csak úgy,
Mint, hol mindennapi
Kenyérhez nyílik út.

A színpad célja nagy,
A színpad célja szent;
Ez a szív pariagán
Erkölcstöt fejt, teremt.

Tehát érzelmeink
Gyulaszsa tiszta tűz,
Mely minden szennyet a
Kebelből számkiűz.

Mert várni lehet-e,
Hogy romlott föld alatt
A mag termő legyen
Gazdag kalászkokat?

Föl hát! és míg a szem
Csak egy sugárt lövel,
Előle a magas
Szent cél ne veszzen el.

S ha ez lesz életünk:
Édes jutalmat ad
A hon áldó szava
S a nyugott öntudat.

IV. Pestről Viesikára.

Pest, júl. 21. 1843.

Drága Barátom!

Husvét után, hogy Pápáról elmentem, — hol Do-
manovszky barátunk levelében firkantottam egy pár szót
számodra, — Pozsonban töltém egy ideig az időt. Szí-
nésznek mentem föl, de Fekete Gábor nem vett föl.
S így kénytelen voltam az országgyűlési tudósításokat
borzasztó olesó áron karcolgatni *). De ezt csakhamar
meguntam, mint robotot. Szerencsémre megismerkedtem
Vachott Sándorral. Ez Pozsonból lerándúlt kedveséhez
Pestre (ki már e hónap 10-dike óta neje), s itt tudto-
mon kívül számomra egy aláírási ívet bocsátott ki az
Athenaeisták között, melyen 30 pengő forint gyűlt ösz-
sze. Az adakozók: Vörösmarty s Vörösmartyné, Bajza
s Bajzáné, Vachott Sándor, s mátkája s ennek atyja
stb. Ezzel segítettem ki magamat Pozsonban. Később
maga szólított fel Fekete, hogy álljak társaságához, mit
azonnal tettem is. De mindjárt azután való nap kap-

*) Az akkori sajtóviszonyok közt t. i. mint e lapok olvasói közül sokan emlékezni fognak, nem engedtetett meg, hogy az országgyűlési viták hírlapokban részletesen közöltessenek. E bajon tehát írott „országgyűlési tudósításokkal“ ügyekeztek segítem, melyenket a szegényebb sorsú joggyakornokok és tanulók írogattak le. Ilyeneket ért Petőfi is a főnebbi sorokban. Ily országgyűlési tudósítások nagy és sűrűn írott ívé-
ért az akkori pénz szerint egy bankó forintot fizettek.

tam Nagy Ignáctól levelet, melyben jelenti, hogy ha Pestre akarok jöni, kieszközlendik, miszerint a nemzeti színháznál bevegyenek, s azon kivíül néhány hónapra fordítani valót is ad a külföldi regénytár számára. Én tehát természetesen azonnal lej övém. Három hete, hogy itt vagyok, s már egy kis regényt („a negyven éves hölgy“ Bemard Károltól) le is fordítottam, melyért száz váltó forintot kapok. Tegnap kezdtem a másikba: „Robin Hood“ Jamestől. Ez németben 900 lap; s jó darabig fog elfoglalni. Addig Pesten leszek; azután pedig hová megyek? még nem tudom. Mert a pesti színpadra lépni most még, ez oly fa, melybe nem merem fejszemet vágni, noha arra Vörösmarty sine fine ösztönöz. Majd elhatározom magamat. — Fekete Lajossal együtt lakom, ki idvezel, s csodálkozik, miért nem írsz neki, miután ő már küldé neked levelet. Körülbőlöl így állunk. S most engedj egy kérdést terjesztem elődbe, melyet szükségesnek találok. Erzesz-e valóban irántam oly meleg, forró indulatot, mi szívet szívhez kapcsol, erős, szent láncsal? szóval igazi barátságot; vagy csak egy fiút látsz bennem, kivel egykor egy helyen jártál iskolába, kivel, mint sok mással, tán csak a pillanat fölhevülésében, vagy szokásból bruderschaftot ivál? — Ha az első áll: úgy írd minél előbb, minél többet, írd meg körülményeidet, sorsodat. írd mindenfélét; olvastad, vagy olvasod-e verseimet? s ha igen, mondd el felölök véleményedet, és te tudod még, mit, mit ne írd. Ha az utóbbi áll: ne felelj levelemre, akkor szakadjunk el örökre egymástól, mert bizony hideg levelezés nem méltó az időre, nem a tintára és papírra, melyet rá vesztegetünk, s egyikünknek sem válnék nagy gyönyörére, és egészen haszontalan is. Ha írsz, címezd ilyformán a levelet: Petőfi Sándornak stb.

Pilvax kávéházban. — De a mily őszintén tettem én fel e kérdést, remélem, oly őszintén követended te is szíved szavát. Isten veled.

Barátod

Petőfi Sándor.

Jegyzés. Dacára annak, hogy e levél utolsó része a mily indokolatlan, oly meglepő vala, a levelezés köztünk még egy évnél tovább sűrűbben folyt mint azelőtt. E levelek is a nálam elkövetett dűlaskor 1852-ben elvesztek, noha mint corpus delicti a haditörvényszéknél előttem föl nem mutattattak. Azonban ezután barátilag csak egyetlen egyszer szorítottunk kezét, midőn t. i. Petőfit Pesten, hol ő ezután Vahot Divatlapjának segédszerkesztője volt, 1844. augustusban meglátogatóm. Megjelent verseinek általam írt bírálata őt tőlem elidegenítő, úgy hogy ha találkoztunk is, ismerni nem akart. És így én inkább kérdezhettem volna tőle: valódi barátságot érzett-e irántam? Egyébiránt, ha ő volt is talán a hibás azt én még életében régen megbocsátottam.